

Policy Implications of Using Generative AI Tools in Scientific Writing and Peer Review

1. Seyed Ali Hoseini

2. Gholam Ali Montazer ♦

- **Article Type:** Research Paper
- **Vol. 35 | No. 4 | Serial 100 | Jan. 2026**
- **Received:** 2026.01.19
- **Revised:** 2026.13.09
- **Accepted:** 2026.04.25
- **Published Online:** 2026.08.13
- **Pages:** 87-102
- **P-ISSN:** 1027-2690
- **E-ISSN:** 2783-4514

Abstract

The rapid adoption of generative artificial intelligence (GenAI) tools, including large language models and chatbots such as ChatGPT, has profoundly reshaped scientific content production. These technologies offer powerful new capabilities for researchers while raising significant concerns about the integrity, quality, and trustworthiness of scholarly publishing. This study examines the applications, benefits, risks, and policy considerations of GenAI in both scientific writing and peer review, with a particular emphasis on Iranian scholarly journals.

The researchers conducted a systematic literature review following the PRISMA guidelines, combined with a qualitative content analysis of official policies from major global publishers such as Science, Elsevier, Springer Nature, IEEE, and Emerald. Data sources included peer-reviewed articles published between 2020 and 2025 in Scopus and IEEE Xplore, along with the latest publisher guidelines available as of September 2025. This mixed-method approach provided a robust synthesis of empirical findings and normative policy positions.

A clear international consensus has emerged among leading publishers: generative AI tools cannot be listed as authors or co-authors on scientific papers. AI systems lack legal personality, independent accountability, and the ability to take responsibility for the accuracy, originality, and ethical standards of the work. However, their use as assistive tools is increasingly permitted, provided that authors

Keywords

Artificial Intelligence, Scientific Article, Generative AI Tools, Peer Review, Chatbots, Publisher Policies.

1. MSc. Student of Information Technology, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran, hoseini.a@modares.ac.ir
ORCID: 0009-0004-2601-4854
2. ♦ Prof., Department of Information Technology Eng., Tarbiat Modares University, Tehran, Iran (Corresponding Author), montazer@modares.ac.ir
ORCID: 0000-0003-2866-2930

Cite This Paper: Hoseini, S. A. & Montazer, G. A., (2025). Policy Implications of Using Generative AI Tools in Scientific Writing and Peer Review. *Rahyافت*, 35 (4), 87-102. (Persian).

DOI: 10.22034/RAHYAFT.2026.12099.1617

© The Author(s)
Publisher: National Research Institute for Science Policy (N.R.I.S.P)

maintain full transparency. Disclosures must typically include the tool's name and version, the specific prompts used, and the extent of AI contribution. These details should appear in the acknowledgments or methods section.

This stance aligns with ethical guidelines from organizations such as the Committee on Publication Ethics (COPE) and the International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE). Core principles include the following: human authors retain full responsibility for content; AI use must be explicitly disclosed; AI cannot receive authorship credit; and strict safeguards must protect manuscript confidentiality.

Generative AI offers substantial advantages for researchers. It significantly enhances linguistic quality, grammar, readability, and manuscript structure. These improvements are particularly valuable for non-native English speakers, helping them overcome language barriers and meet the standards of international journals. Beyond editing, GenAI boosts productivity by automating routine tasks. It can generate initial drafts of sections (e.g., introductions or methodologies), format references according to styles such as APA, summarize extensive literature, and identify relevant sources. These tools also support interdisciplinary collaboration by bridging knowledge gaps, generating ideas through pattern recognition, and suggesting hypotheses or experimental designs. In systematic reviews, advanced models can screen articles, extract data, and prepare preliminary syntheses, thereby accelerating the overall research process.

Despite these benefits, serious risks accompany GenAI integration. Plagiarism remains a major concern because models are trained on vast amounts of existing text. "Hallucination" is another critical issue. Error rates vary by model and task complexity. Algorithmic biases in training data related to culture, language, geography, gender, and institutional affiliation can perpetuate global inequalities. Models often over-cite Western, English-language publications. Over-reliance on AI may diminish researchers' critical thinking, analytical skills, and original voice, leading to more homogenized academic output. Additional risks include data confidentiality breaches, intellectual property violations, and difficulties in distinguishing AI-generated from human-authored content, which can

undermine public and scientific trust.

In peer review, GenAI shows both promise and limitations. It can reduce workloads for editors and reviewers by handling initial screening, plagiarism detection, reviewer matching based on expertise, and preliminary quality assessments. These capabilities may shorten review cycles and reduce certain human biases through the consistent application of criteria. However, current systems show lower accuracy in interdisciplinary and social science fields. They struggle with nuanced domain-specific judgment and lack the deep contextual understanding needed to evaluate originality, theoretical contributions, and methodological rigor. Ethical concerns are significant: uploading unpublished manuscripts to external AI platforms risks breaching confidentiality and intellectual property rights. Consequently, most major publishers prohibit reviewers from using general-purpose GenAI tools to evaluate manuscripts or improve review reports.

Considering global developments and Iran's specific context, the study proposes comprehensive policy recommendations for Iranian journals and national institutions. Iranian publishers should develop clear, transparent, and context-sensitive guidelines that ban AI authorship while allowing limited assistive use with detailed mandatory disclosure. The use of AI for generating core scientific content, figures, tables, or data visualizations should be prohibited or require rigorous justification and review. The Commission for Scientific Journals at the Ministry of Science, Research and Technology should lead by creating unified national policies. Recommended actions include designing mandatory training programs for authors, reviewers, and editors on responsible AI use; investing in indigenous Persian-language large language models trained on Iranian scholarly data; establishing robust data governance frameworks; conducting regular algorithmic bias audits; and implementing continuous monitoring of AI-assisted processes. Domestic models would reduce dependence on foreign systems, address cultural and linguistic biases, and strengthen data sovereignty. Strict protocols for manuscript confidentiality and informed consent are also essential.

The future of scholarly publishing in Iran depends on a balanced, thoughtful integration of generative AI. This approach must harness

the benefits of efficiency, accessibility, and productivity while protecting the core values of scientific integrity, accountability, critical human judgment, and originality. By adopting evidence-based and locally appropriate

policies, Iranian journals can mitigate risks, enhance their global standing, and contribute to the responsible advancement of AI in academia.

دلالت‌های سیاستی در کاربست هوش‌افزارهای زایا در نگارش و داوری مقالات علمی

۱. سید علی حسینی
۲. غلامعلی منتظر ◇

• نوع مقاله: پژوهشی
• دوره ۳۵ | شماره ۴ | پیاپی ۱۰۰ | دی ۱۴۰۴
• تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۲۹
• تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۱۸
• تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۱۵
• تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۵/۰۵/۲۲
• صفحات: ۸۹-۱۰۴
• شابای چاپی: ۲۶۹۰-۱۰۲۷
• شابای الکترونیکی: ۴۵۱۴-۲۷۸۳

چکیده

با توجه به رشد فزاینده هوش‌افزارهای زایا، به‌ویژه گپ‌بات‌ها در فرایند تولید محتوای علمی، فرصت‌ها و چالش‌های متعددی در این حوزه پدیدار شده است. این پژوهش به بررسی جامع کاربردها، فرصت‌ها و چالش‌های فناوری هوش مصنوعی زایا در نگارش و داوری مقالات می‌پردازد. یافته‌های ناشی از بررسی و تحلیل سیاست‌های ناشران بزرگ جهانی مانند Science، Elsevier، Springer Nature، IEEE و Emerald نشان می‌دهد که استفاده از هوش‌افزار به‌عنوان نویسنده در مقالات علمی ممنوع و شفافیت و افشای استفاده از این ابزارهای فناوریانه الزامی است، اما کاربست آنها در کیفیت نگارش ادبی، تسریع فرایند جست‌وجو و مرور منابع و نیز تسهیل همکاری‌های بین‌رشته‌ای بسیار اثربخش است. در مقابل، مخاطراتی همچون دستبرد ادبی، تولید محتوای نادرست (توهم)، سوگیری، کاهش تفکر انتقادی و نقض محرمانگی داده‌ها می‌تواند اعتماد به نظام نشر علمی را تضعیف کند. در داوری‌های علمی (همتابه‌همتا) نیز این ابزارها می‌توانند با کاهش بار کاری داوران و تسریع فرایندهای اجرایی مفید باشد، اما محدودیت‌هایی چون دقت پایین در حوزه‌های میان‌رشته‌ای و مسائل اخلاقی (مانند نقض محرمانگی) از کارایی آن می‌کاهد. بر این اساس، در پایان مقاله توصیه‌هایی سیاستی برای نشریات ایرانی طرح شده که در آن باید با تدوین سیاست‌های شفاف و متناسب با نیازهای بومی، چگونگی کاربست این ابزارها در پدیدآوری محتوا و داوری متون علمی تعریف شود. همچنین لازم است نهادهای ملی (همچون کمیسیون نشریات علمی کشور)، سازوکارهای مؤثری برای نظارت بر سوگیری‌ها و

کلیدواژه‌ها

هوش مصنوعی، مقاله علمی، هوش‌افزار زایا، داوری همتابه‌همتا، گپ‌بات، سیاست ناشران.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی فناوری اطلاعات، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

hoseini.a@modares.ac.ir

ORCID: 0009-0004-2601-4854

۲. استاد مهندسی فناوری اطلاعات، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (پدیدآور رابط)

montazer@modares.ac.ir

ORCID: 0000-0003-2866-2930

استناد به این مقاله: حسینی، س.ع. و منتظر، غ. (۱۴۰۴). دلالت‌های سیاستی در کاربست هوش‌افزارهای زایا در نگارش و داوری مقالات علمی. رهیافت، ۳۵ (۴)، صص. ۸۹-۱۰۴.

DOI: 10.22034/RAHYAFT.2026.12099.1617

ناشر: مؤسسه تحقیقات سیاست علمی کشور
نویسندگان: © حق مؤلف

تضمین محرمانگی داده‌های نشریات علمی ایجاد کنند و با توسعه مدل‌های بومی، وابستگی به سامانه‌های خارجی را کاهش دهند.

مقدمه

بر اساس آمار پایگاه Scilit، در حال حاضر حدود ۸۵ هزار نشریه فعال در جهان منتشر می‌شود که از این میان تعداد نشریات علمی حدود ۲۰ درصد از آن است (Scilit, 2025). معمولاً تفکیک موضوعی مجلات علمی در سطح جهانی بر اساس پایگاه‌های استنادی معتبر همچون «اسکوپوس»^۱ و «وب‌آوساینس»^۲ صورت می‌گیرد. پایگاه وب‌آوساینس مجلات علمی را در قالب ۲۵۴ حوزه موضوعی و پایگاه اسکوپوس از طریق نظام رتبه‌بندی سایمگو (SJR)^۳، مجلات را در ۲۷ حوزه اصلی و ۳۰۹ زیرحوزه سامان‌دهی می‌کند (Clarivate, 2025). بالین حال، آمار دقیق تعداد مجلات در هر حوزه بسته به زمان و به‌روزرسانی داده‌ها متغیر است. بخش اصلی انتشارات علمی جهان در اختیار چند ناشر بزرگ قرار دارد که مهم‌ترین آنها عبارتند از (Scilit, 2025).

(2025): Elsevier: بزرگ‌ترین ناشر علمی جهان با تمرکز اصلی بر علوم پایه، فناوری و پزشکی؛
 Springer Nature: دارای جایگاه برجسته در حوزه‌های علوم طبیعی و مهندسی؛
 Taylor & Francis: با پوشش وسیع در علوم اجتماعی و انسانی؛
 Wiley: فعال به‌ویژه در علوم زیستی و فیزیکی؛
 SAGE: ناشر پیشرو در علوم اجتماعی و رفتاری.

این ناشران در مجموع بیش از ۵۰ درصد بازار جهانی انتشارات علمی را در اختیار دارند. در کنار این گروه، ناشرانی همچون MDPI (که به‌سرعت در زمینه دسترسی باز^۴ در حال رشد است) و IEEE (به‌عنوان مرجع اصلی در حوزه مهندسی و فناوری‌های برق و رایانه) نیز نقشی پررنگ ایفا می‌کنند. تعداد نشریات هر ناشر در جدول ۱ آورده شده است (Scilit, 2025).

جدول ۱. تعداد نشریات ناشران برتر جهانی در سال‌های ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵ (Scilit, 2025)

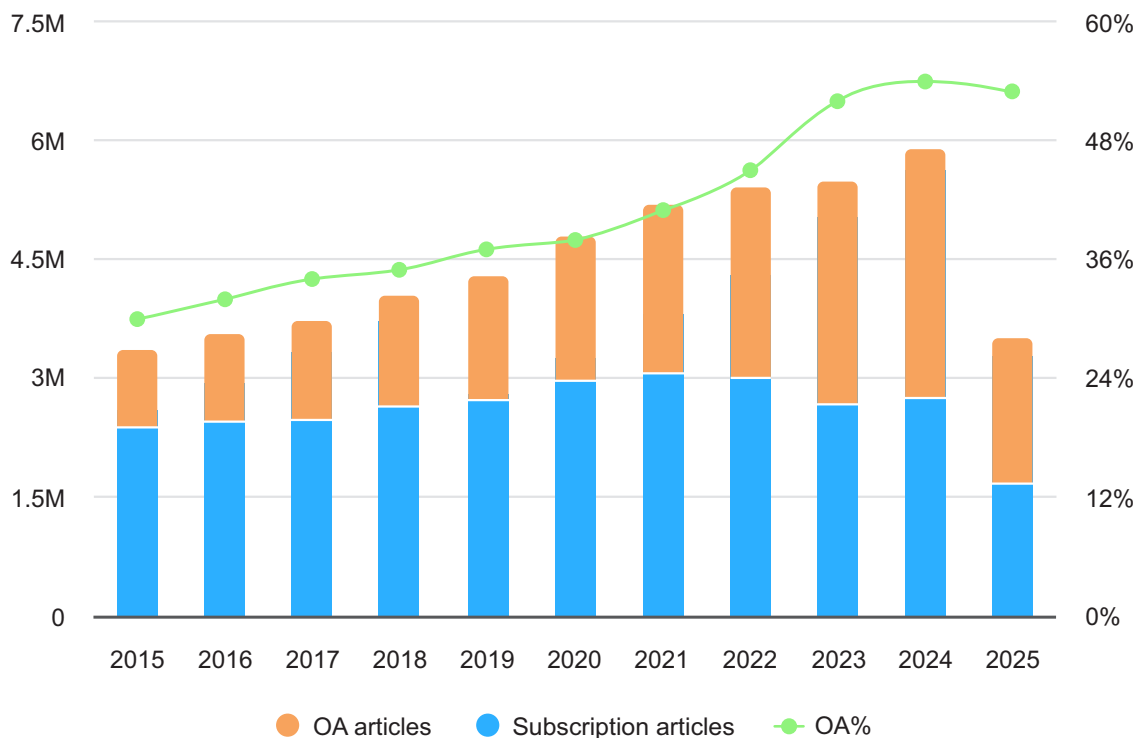
ناشر	سال	۲۰۲۴	۲۰۲۵
Elsevier		۳۰۰۷	۳۰۱۷
Springer Nature		۲۹۵۲	۲۹۷۲
Taylor & Francis		۲۵۳۷	۲۴۹۵
Wiley		۱۸۸۹	۱۸۴۵
SAGE		۱۳۰۰	۱۲۹۲
Oxford University Press (OUP)		۵۱۶	۵۱۲
MDPI		۴۵۵	۴۷۳
IEEE		۲۶۱	۲۶۱
مجموع		۱۲۹۱۷	۱۲۸۶۷

بر اساس داده‌های Scilit در سال‌های اخیر به‌طور میانگین هرساله حدود ۵/۵ میلیون مقاله در جهان منتشر می‌شود. شکل ۱ روند تعداد مقالات منتشرشده را در فاصله سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ نشان می‌دهد که در آن بخش نارنجی‌رنگ، تعداد مقالات دسترسی آزاد^۵ و بخش آبی‌رنگ تعداد مقالاتی را که نیاز به پرداخت یا اشتراک^۶ دارند، نشان می‌دهد (Scilit, 2025).

حسب نتایج پژوهشی گسترده که پژوهشگران دانشگاه‌های استنفورد^۷، واشینگتن^۸ و اموری^۹ طی بازه ژانویه ۲۰۲۲ تا نوامبر ۲۰۲۴ در آمریکا انجام دادند، پیش از ورود هوش‌افزار زبانی^{۱۰} «چت‌جی‌پی‌تی»^{۱۱}، سهم ابزارهای هوشمند در تدوین مقالات حدود ۲ درصد و تقریباً بدون تغییر باقی مانده بود، اما از نیمه سال ۲۰۲۳، هم‌زمان با معرفی هوش‌افزار، استفاده از این ابزار در پدیدآوری محتوای

6. Open Access
 7. Stanford University
 8. The University Of Washington
 9. Emory University
 10. Generative AI-Ware (Gen AI)
 11. ChatGPT

1. Scopus
 2. Web of Science
 3. Scimago Journal Rankings
 4. Open Access Articles
 5. Subscription

شکل ۱. تعداد مقالات منتشر شده از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ (Scilit, 2025)

و داوری مقالات علمی در نشریات ایرانی می‌پردازد. به همین دلیل با تحلیل سیاست‌های ناشران بزرگ جهانی و ارائه راهکارهای سیاستی متناسب با نیازهای بومی، رویکردی نوین برای کاربرست در نشریات علمی ایرانی تبیین می‌کند. اشاره به این نکته نیز ضروری است که با توجه به اینکه زمان چندانی از ورود این فناوری در حوزه نشریات علمی نگذشته (و البته سرعت نفوذ و رسوخ آن بسیار بالا بوده)، پرداختن به این موضوع در مقطع زمانی فعلی بسیار پراهمیت تلقی می‌شود. با توجه به این نکات، پرسش اصلی این پژوهش آن است که «چگونه می‌توان با تدوین سیاست‌های شفاف و بومی‌سازی‌شده، از مزایای این فناوری در بهبود کیفیت نگارش و کارایی داوری در ایران بهره برد و مخاطراتی چون دستبرد ادبی، کاهش تفکر انتقادی و نقض محرمانگی داده‌ها را به حداقل رساند؟» از این رو، هدف مطالعه پیش رو، ارائه چارچوبی عملی برای نشریات علمی ایران است تا با استفاده مسئولانه از فناوری‌های هوش مصنوعی، اصول اخلاقی و اعتماد به نظام نشر علمی حفظ شود.

برای پاسخ‌گویی به پرسش مطرح‌شده، در این مقاله ابتدا به مخاطرات و فرصت‌های ناشی از ورود هوش‌افزارها در عرصه نگارش علمی و سپس به معرفی کاربرد ابزارهای هوش مصنوعی در بخش نوشتن و داوری مقاله می‌پردازیم؛ پس از آن سیاست‌ها و ملاحظات اخلاقی ناشران بزرگ در استفاده از این فناوری را بررسی و بر پایه آن اصولی سیاستی را برای کاربرست این فناوری در نظام نشر علمی

مقالات رشد محسوسی پیدا کرده است. این روند پس از عرضه GPT-4 در اوایل مارس ۲۰۲۳ شدت بیشتری گرفت و تا پایان سه‌ماهه سوم همان سال، میزان استفاده از هوش مصنوعی در نگارش به حدود ۱۵ درصد افزایش یافته است (Liang et al., 2025). این افزایش چشمگیر استفاده از هوش‌افزار موجب شد ناشران بزرگ به کاربرد این فناوری واکنش نشان دهند و سیاست‌هایی را برای استفاده از آن اعلام کنند. مطالعات پیشین به بررسی کاربردهای بالقوه این ابزارها در تدوین پیش‌نویس، خلاصه‌سازی مقالات و تسریع فرایندهای داوری پرداخته‌اند؛ با این حال، تمرکز این پژوهش‌ها عمدتاً بر جنبه‌های فنی و جهانی بوده (Checco, Bracciale, Loreti, Pinfield, & Bianchi, 2021; Salvagno, Taccone, & Gerli, 2023) و کمتر به دلالت‌های سیاستی بومی، به‌ویژه در چارچوب نشریات علمی ایران توجه شده است. از سوی دیگر، پذیرش گسترده مدل‌های بزرگ زبانی از نوامبر ۲۰۲۲ با انتشار تجاری هوش‌افزار «چت‌جی‌پی‌تی» موجب بروز مسائلی جدید همچون سوگیری، دقت پایین در موضوعات میان‌رشته‌ای و مسائل اخلاقی شده که همچنان حل نشده باقی مانده‌اند (Liang et al., 2025). این چالش‌ها با توجه به افزایش روزافزون استفاده از این فناوری‌ها در حوزه‌های مختلف علمی و عملی، ضرورت بررسی دقیق‌تر و جامع‌تر را برجسته می‌کند.

این پژوهش با در نظر گرفتن این شکاف‌ها، به‌طور خاص به بررسی فرصت‌ها و مخاطرات کاربرست هوش‌افزارهای زایا در نگارش

اخلاقی») استفاده شده است. معیارهای شمول، ناظر بر مقالات منتشرشده به زبان انگلیسی در مجلات معتبر بین سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵ بوده که مستقیماً به کاربرد هوش مصنوعی در نگارش یا داوری می‌پرداخته‌اند. معیارهای عدم شمول نیز ناظر بر مقالات غیرانگلیسی، مقالات کنفرانسی و مطالعاتی است که تمرکز اصلی آنها صرفاً بر جنبه‌های فنی هوش مصنوعی بوده است.

جدول ۲. سهم مقالات بررسی‌شده در پایگاه داده‌های علمی

پایگاه داده	درصد
Scopus	۶۷٪
IEEE Xplore	۲۸٪
ScienceDirect	۳٪
Springer Nature	۲٪
مجموع	۱۰۰٪

در جست‌وجوی اولیه در پایگاه‌های منتخب، در مجموع ۱۲۵۰ مقاله شناسایی شد. پس از حذف ۲۸۰ مورد تکراری، ۹۷۰ رکورد بر اساس عنوان و چکیده غربال‌گری شدند که از این تعداد، ۹۰۰ مورد به دلیل ارتباط نداشتن با سؤال اصلی پژوهش یا صرفاً مروری بودن حذف شدند. متن کامل ۷۰ مقاله باقی‌مانده بررسی و ۴۷ مقاله به دلیل در دسترس نبودن متن کامل یا متمرکز نبودن بر سیاست‌گذاری، کنار گذاشته شدند. در نهایت، ۲۳ مقاله برای تحلیل نهایی انتخاب شدند.

ب) سیاست‌های ناشران: سیاست‌های ناشران درباره کاربرد ابزارهای هوش مصنوعی در نگارش و داوری مقالات از وبگاه‌های رسمی ناشران بزرگ (مانند Elsevier، Springer Nature، Science، Emerald و IEEE) جمع‌آوری شد. این داده‌ها از طریق بررسی بیانیه‌های سیاستی و شیوه‌نامه‌های منتشرشده این ناشران تا تاریخ سپتامبر ۲۰۲۵ گردآوری شدند.

در گام بعدی، تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی انجام شد. ابتدا منابع علمی و سیاست‌های ناشران پس از مطالعه دقیق به صورت نظام‌مند کدگذاری شدند. کدگذاری شامل شناسایی مضامین اصلی مانند فرصت‌ها، مخاطرات، ملاحظات اخلاقی و سیاست‌های ناشران در استفاده از گپ‌ها بود. سپس مضامین استخراج‌شده در قالب دسته‌بندی‌های مشخص (مانند مزایا و چالش‌های استفاده از هوش مصنوعی در نگارش و داوری) سازمان‌دهی شدند که در جدول ۳ نمونه‌ای از فرایند کدگذاری کیفی منابع علمی و سیاست‌های ناشران ارائه شده است.

ایران بیان می‌کنیم. بر همین اساس، مقاله بدین ترتیب سازمان‌دهی شده است: بخش ۱ به طرح مسئله، بیان اهمیت موضوع و مرور کلی پژوهش اختصاص دارد؛ بخش ۲ به روش‌شناسی پژوهش اختصاص دارد؛ در بخش ۳ فرصت‌ها و مخاطرات استفاده از هوش‌افزارهای زیبا در نگارش مقاله بررسی می‌شود؛ بخش ۴ به کاربرد گپ‌ها در داوری مقاله می‌پردازد؛ در بخش ۵ سیاست‌های ناشران معتبر درباره استفاده از گپ‌ها و ابزارهای هوش مصنوعی مرور می‌شود؛ در بخش ۶ دلالت‌های سیاستی برای کاربری ابزارهای هوشمند در نشریات علمی ایران مطرح می‌شود و در نهایت بخش ۷ به نتیجه‌گیری مقاله اختصاص دارد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با هدف بررسی دلالت‌های سیاستی استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی، به‌ویژه گپ‌ها در نگارش و داوری مقالات علمی انجام شده است. بدین منظور برای تحلیل یافته‌ها از روش مرور نظام‌مند مبتنی بر چارچوب PRISMA^۱ استفاده شده است. این چارچوب شامل مراحل شناسایی، غربال‌گری، ارزیابی صلاحیت و استخراج داده‌هاست (Moher, Liberati, Tetzlaff, Altman, & The PRISMA Group, 2009). در گام نخست، داده‌های این پژوهش از دو منبع اصلی تأمین شده است:

الف) منابع علمی: مقالات علمی مرتبط با موضوع از پایگاه‌های معتبر مانند Scopus، ScienceDirect، Springer Nature و IEEE Xplore استخراج شدند. بازه زمانی منابع از سال ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵ در نظر گرفته شد تا اطمینان حاصل شود که جدیدترین مطالعات و تحولات در این حوزه پوشش داده شده‌اند که نتایج آن در جدول ۲ آمده است. برای شناسایی منابع، از کلیدواژه‌های «هوش مصنوعی»^۲، «نگارش علمی»^۳، «گپ‌ها»^۴، «هوش‌افزار زیبا»^۵، «داوری همتا»^۶، «سیاست‌های ناشران»^۷ و «چالش‌های اخلاقی»^۸ استفاده شد. راهبرد جست‌وجو شامل استفاده از عملگرهای بولی^۹ AND و OR برای ترکیب این کلیدواژه‌ها بود؛ مثلاً از عبارت جست‌وجوی «هوش مصنوعی» OR «گپ‌ها» OR «هوش مصنوعی زیبا» AND «نگارش علمی» OR «داوری همتا» OR «سیاست‌های ناشران» OR «چالش‌های

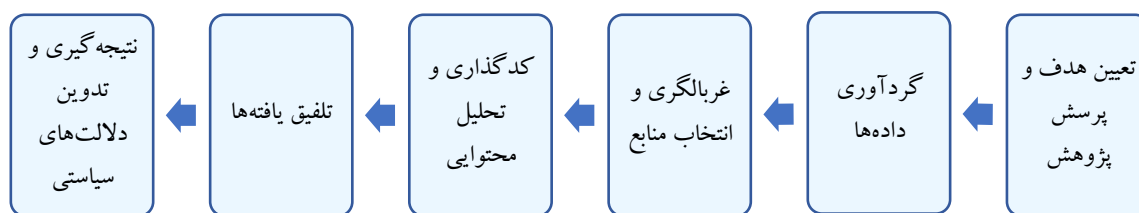
1. Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses
2. Artificial Intelligence
3. scientific writing
4. Chatbots
5. Generative AI
6. peer review
7. Publishers' policies
8. Ethical challenges/issues
9. Boolean Operators

جدول ۳. نمونه‌ای از فرایند کدگذاری کیفی مضامین پژوهش

واحد تحلیل (جمله / بند)	کد اولیه	کد ثانویه
ناشر Science استفاده از گپ‌بات در نگارش را به‌عنوان نویسنده ممنوع کرده است	ممنوعیت نویسندگی گپ‌بات	سیاست انتشاراتی
هوش‌افزارها می‌توانند در انتخاب داور زمان را کاهش دهند	کاهش زمان انتخاب داور	کارایی فرایند داوری

ناشرانی مانند Science، Elsevier، Springer Nature، IEEE و Emerald بود. معیارهای مقایسه شامل مواردی همچون اجازه استفاده از هوش مصنوعی، الزامات اظهار صریح (افشای) استفاده، محدودیت‌های داوری هم‌تا و ملاحظات اخلاقی بود. این تحلیل به شناسایی الگوها و تفاوت‌های سیاستی میان ناشران کمک کرد. به‌منظور شفاف‌سازی مسیر انجام پژوهش، مراحل اصلی در قالب شکل ۲ نمایش داده شده است:

برای تحلیل کمی برخی داده‌ها (مانند آمار تعداد مقالات و نشریات)، از اطلاعات پایگاه Scilit و گزارش‌های معتبر (مانند Liang et al., 2025) استفاده شد. این تحلیل ترکیبی از رویکردهای کیفی و کمی، امکان بررسی جامع موضوع را فراهم کرد. در مرحله بعد، سیاست‌های ناشران معتبر جهانی درباره کاربرست هوش‌افزارهای زایا و گپ‌بات‌ها جداگانه بررسی و مقایسه شد. این بررسی شامل تحلیل محتوای شیوه‌نامه‌های رسمی منتشرشده از سوی

شکل ۲. مراحل و فرایند انجام پژوهش

خوانایی متن کمک می‌کنند. به‌ویژه برای نویسندگان غیربومی که با چالش‌های زبانی مواجه‌اند هوش مصنوعی با ارائه پیشنهادها و زبانی و بهبود اصول دستورزبان و ساختاری، کیفیت نگارش را تقویت می‌کند (Checco et al., 2021).

ب) افزایش بهره‌وری در فرایند نگارش: هوش‌افزارها با خودکارسازی وظایف زمان‌بری چون ویرایش دستورزبان، قالب‌بندی ارجاعات و تولید پیش‌نویس‌های اولیه، بهره‌وری پژوهشگران را افزایش می‌دهد. این ابزارها قادرند پیش‌نویس‌های اولیه بخش‌هایی مانند مقدمه یا روش‌شناسی را با سرعت بالا تولید کنند که به پژوهشگران امکان می‌دهد بر تحلیل‌های تخصصی و جنبه‌های خلاقانه تحقیق تمرکز کنند (So, 2025).

پ) تسریع فرایند جست‌وجو و خلاصه‌سازی منابع علمی: مدل‌های زبانی پیشرفته با توانایی پردازش حجم عظیمی از داده‌های متنی در زمان کوتاه، فرایند جست‌وجوی منابع علمی و خلاصه‌سازی مقالات را تسریع می‌کنند. این ابزارها می‌توانند اطلاعات اصلی مانند نام نویسندگان، تاریخ انتشار و یافته‌های مهم را به سرعت استخراج کنند و خلاصه‌ای منسجم ارائه دهند. این ویژگی به پژوهشگران کمک می‌کند تا زمان کمتری را صرف جست‌وجوی دستی منابع کنند و تمرکز بیشتری بر تحلیل و

فرصت‌ها و مخاطرات استفاده از فناوری هوش مصنوعی در نگارش مقاله

ادغام هوش‌افزارهای زایا (به‌ویژه گپ‌بات‌ها) در تحقیقات و نگارش علمی، تحولی چشمگیر در انتشارات علمی ایجاد کرده است. گپ‌بات‌ها که قادر به شبیه‌سازی گفت‌وگوی انسانی برای تسهیل تعامل بین انسان و سامانه‌های دیجیتالی هستند، بیش‌ازپیش مورد توجه قرار گرفته‌اند (Marušić, 2023). فناوری چت جی‌بی‌تی، که در اواخر سال ۲۰۲۲ عرضه شد، در کمتر از دو ماه به بیش از ۱۰۰ میلیون کاربر دست‌یافت و توانایی خود را در تولید محتوای زبانی روان به نمایش گذاشت (Silverman, Ali, Rybak, van Goudoever, & Leleiko, 2023). فناوری هوش مصنوعی توان چشمگیری برای افزایش کارایی و فراگیری نگارش علمی دارند. مهم‌ترین مزایای استفاده از این فناوری در نگارش علمی به شرح زیر است:

الف) بهبود کیفیت نگارش و ساختار مقالات علمی: هوش مصنوعی می‌تواند کیفیت نگارش و ساختار مقالات علمی را به‌طور جدی ارتقا دهد. هوش‌افزارهایی مانند Penelope.ai و UNSILO قادرند ساختار مقالات را بررسی و از انطباق آنها با استانداردهای مجلات علمی اطمینان حاصل کنند. این ابزارها به شناسایی و اصلاح مشکلات ساختاری، ارجاعات نادرست و بهبود

تفسیر داده‌ها داشته باشند (Dergaa, Chamari, Zmijewski, & Ben Saad, 2023).

ت) تسهیل همکاری‌های بین‌رشته‌ای: هوش‌افزارها با تولید محتوای علمی قابل استفاده در حوزه‌های مختلف، همکاری‌های بین‌رشته‌ای را تسهیل می‌کنند. این ابزارها می‌توانند در تدوین بخش‌های روش‌شناسی، تحلیل داده‌ها یا حتی ارائه پیشنهاد برای طراحی آزمایش‌ها به پژوهشگران با تخصص‌های متفاوت کمک کنند. این قابلیت نه تنها فرایندهای تحقیقاتی را تسریع می‌کند، بلکه دسترسی به دانش را در حوزه‌های مختلف علمی گسترش می‌دهد (So, 2025).

ث) تقویت خلاقیت و ایده‌پردازی: هوش مصنوعی در فرایند توفان فکری نقش مهمی ایفا می‌کند و با تحلیل داده‌های موجود، فرضیه‌ها و دیدگاه‌های نوآورانه‌ای را پیشنهاد می‌دهد که ممکن است از دید پژوهشگران انسانی پنهان مانده باشد. این ابزارها با ارائه ایده‌های جدید، خلاقیت در تحقیقات علمی را تقویت و به کشف راه‌حل‌های نوین کمک می‌کنند (So, 2025).

ج) پشتیبانی از نویسندگان غیربومی و کاهش موانع زبانی: فناوری‌های پردازش زبان طبیعی (NLP) با تولید متون با کیفیت بالا به زبان‌های مختلف، موانع زبانی را برای نویسندگان غیربومی کاهش می‌دهند. این ابزارها با ارائه پیشنهاد‌های زبانی، بررسی دستورزبان و بهبود خوانایی متن، به این نویسندگان کمک می‌کنند تا مقالاتی با استانداردهای بالای علمی تولید کنند. این امر احتمال پذیرش مقالات آنها را افزایش می‌دهد و به کاهش سوگیری‌های زبانی در انتشارات علمی کمک می‌کند (Dergaa et al., 2023).

چ) امکان خودکارسازی فرایند تدوین مقالات مروری: هوش‌افزارها می‌توانند در فرایندهای پیچیده و زمان‌بر مانند «مرورهای نظام‌مند»^۲ نقش مؤثری داشته باشند. این ابزارها قادرند مقالات مرتبط را شناسایی و داده‌ها را استخراج کنند و معیارهای ورود و خروج را پیشنهاد دهند. اگرچه دقت این فرایند هنوز به سطح ایده‌آل نرسیده است، اما توان بالقوه آن برای کاهش بار کاری پژوهشگران شایان توجه است (Descamps et al., 2024).

از سوی دیگر، کاربست گپ‌بات‌ها در تدوین مقالات علمی با مخاطراتی جدی همراه است؛ به‌طور مثال برخی گپ‌بات‌ها به منابع غیرعلمی یا اطلاعات منسوخ متکی هستند که اعتبار محتوای تولیدشده را زیر سؤال می‌برد (Danler, Hackl, Neururer, & Pfeifer, 2024). مهم‌ترین مخاطرات استفاده از هوش مصنوعی در

نگارش علمی به شرح زیر است:

الف) دستبرد ادبی^۳: مدل‌های زبانی به دلیل وابستگی به داده‌های آموزشی گسترده ممکن است محتوایی تولید کنند که به‌طور ناخواسته شبیه به آثار موجود باشد. این امر می‌تواند به دستبرد ادبی غیرعمدی منجر شود؛ به‌ویژه زمانی که پژوهشگران بدون بررسی دقیق از خروجی‌های این ابزارها استفاده کنند (So, 2025). نبود نظارت کافی بر محتوای تولیدشده می‌تواند اعتبار علمی پژوهش‌ها را به خطر اندازد و به نقض اصول اخلاقی در انتشارات علمی منجر شود.

ب) کاهش اعتماد^۴ به محتوای علمی: با پیشرفت توانایی‌های هوش‌افزارها در تقلید از سبک نگارش انسانی، تمایز بین محتوای تولیدشده توسط انسان و ماشین دشوارتر شده است. مطالعه‌ای نشان داد که داوران فقط ۶۳٪ از چکیده‌های جعلی تولیدشده با چت جی‌بی‌تی را توانستند شناسایی کنند (Dergaa et al., 2023). این امر خطر نفوذ مقالات جعلی به مجلات علمی را افزایش می‌دهد و می‌تواند فرایند دآوری همتابه‌ها را تضعیف کند و همین موضوع ممکن است اعتماد عمومی و علمی به مقالات را کاهش دهد، مگر اینکه روش‌های پیشرفته‌ای مانند نشانه‌گذاری دیجیتال^۵ یا الگوریتم‌های یادگیری ماشینی برای شناسایی محتوای تولیدشده با هوش مصنوعی به کار گرفته شوند (So, 2025).

پ) پدیده توهم^۶: یکی از چالش‌های اصلی مدل‌های زبانی تولید اطلاعات نادرست یا غیرواقعی موسوم به «توهم» است. میزان توهم در مدل‌های GPT-4، GPT3.5 و Bard به‌ترتیب ۳۹٫۶٪، ۲۸٫۶٪ و ۹۱٫۴٪ گزارش شده است. این ارقام نشان‌دهنده تولید ارجاعات یا اطلاعات نادرستی مانند عنوان، نویسنده یا سال انتشار است که وجود خارجی ندارند. استفاده بدون بررسی از چنین خروجی‌هایی می‌تواند به کاهش اعتبار مقالات و انتشار اطلاعات نادرست در حوزه‌های حساس مانند پزشکی منجر شود (Descamps et al., 2024).

ت) سوگیری^۷: مدل‌های هوش مصنوعی به داده‌هایی وابسته‌اند که ممکن است حاوی سوگیری‌های فرهنگی، اجتماعی یا علمی باشند. مثلاً، در مصداقی واقعی موتور جست‌وجوی بینگ^۸ مایکروسافت تحت تأثیر چت‌جی‌بی‌تی اظهاراتی غیراخلاقی تولید کرد که نشان‌دهنده چالش‌های اخلاقی در آموزش این مدل هاست

3. Plagiarism
4. Decline in Trust
5. Digital Watermarking
6. Hallucination
7. Bias
8. Bing

1. Natural Language Processing
2. Systematic Reviews

فناوری‌های پیشرفته ممکن است شکاف‌های موجود در خلق دانش را تشدید کند. کشورهای با درآمد بالا و پژوهشگران با منابع بیشتر، راحت‌تر می‌توانند از این ابزارها بهره‌مند شوند، درحالی‌که پژوهشگران در مناطق کمتر توسعه‌یافته در معرض محرومیت قرار دارند. این موضوع می‌تواند نابرابری‌های اجتماعی در دسترسی به منابع علمی را افزایش دهد (Dergaa et al., 2023).

ح) محدودیت در ارزیابی محتواهای پیچیده علمی: هوش‌افزار در حال حاضر قادر به ارزیابی جنبه‌های پیچیده‌تر مقالات علمی، مانند نوآوری یا صحت علمی نیستند. این ابزارها بیشتر بر ویژگی‌های سطحی مانند خوانایی، پذیرایی و ساختار تمرکز دارند و نمی‌توانند جایگزین قضاوت‌های تخصصی داوران انسانی شوند. استفاده بیش از حد از این فناوری ممکن است به ساده‌سازی فرایند بررسی و نادیده گرفتن جنبه‌های مهم کیفیت علمی منجر شود (Checco et al., 2021).

کاربرد هوش‌افزارها در داوری مقاله

فرایند داوری همتابه‌ها که به‌عنوان سنگ‌بنای اصلی اعتبار انتشارات علمی شناخته می‌شود، بیش از سه قرن نقش اصلی در پیشبرد دانش علمی ایفا کرده است. در این فرایند، متخصصان هر حوزه، آثار پژوهشی همکاران خود را پیش از انتشار به‌طور انتقادی ارزیابی می‌کنند؛ اقدامی که سازوکاری پایه و مهم برای تضمین کیفیت ارتباطات علمی به‌شمار می‌آید. هرچند داوری همتابه‌ها توانسته است در گذر زمان کارآمد باقی بماند، اما همچنان در حال تحول و بازآفرینی است تا خود را با تغییرات گسترده در عرصه پژوهش‌های دانشگاهی و دستاوردهای نوین فناورانه هماهنگ کند (Farber, 2024).

بررسی همتایان معمولاً بر پایه چهار معیار اصلی انجام می‌شود: «تازگی یا اصالت»^{۱۰}، «اهمیت یا ارزش»^{۱۱}، «ارتباط یا قلمرو»^{۱۲} و «دقت یا استحکام»^{۱۳}. علاوه‌براین، از داوران خواسته می‌شود «کیفیت زبانی» و «توان استدلالی» مقاله را نیز ارزیابی کنند؛ موضوعی که هرچند با بررسی‌های زبانی مرحله غربالگری پیش از داوری همپوشانی دارد، اما از آن فراتر می‌رود و ابعاد گسترده‌تری را دربرمی‌گیرد (Checco et al., 2021).

از سوی دیگر، افزایش تصاعدی ارسال مقاله‌ها، با آهنگ رشد سالانه ۶.۱٪ از سال ۲۰۱۳، و فشار روزافزون بر داوران که سالیانه بیش

(Loh, 2023). اگر داده‌های آموزشی ناقص یا غیرنماینده از همه انواع داده‌ها باشند، خروجی‌های هوش‌افزار ممکن است حاوی خطاها یا تعصباتی باشد که در تحلیل‌های بعدی، مانند فراتحلیل‌ها^{۱۴}، تقویت شود (Hamoda et al., 2025). همچنین خطر بازتولید سوگیری‌های موجود در فرایند بررسی همتابه‌ها، مانند سوگیری‌های جغرافیایی یا زبانی، ممکن است به‌رد ناعدالانه مقالاتی از مناطق کمتر برخوردار (مثلاً کشورهای غیرانگلیسی‌زبان) منجر شود. مثلاً، مطالعه نشان می‌دهد که GPT-3.5، GPT-4 به‌ترتیب ۴۴٪ و ۳۳٪ از ارجاعات خود را به مقالات نویسندگان آمریکایی اختصاص داده‌اند، درحالی‌که این میزان در مرورهای نظام‌مند، فقط ۱۶.۵٪ بوده است. این سوگیری می‌تواند تنوع منابع علمی را کاهش دهد و جامعیت پژوهش‌ها را تحت تأثیر قرار دهد (Descamps et al., 2024).

ث) کاهش تفکر انتقادی^{۱۵} و خلاقیت^{۱۶}: وابستگی بیش از حد به هوش‌افزارها ممکن است مهارت‌های تفکر انتقادی، خلاقیت و تحلیل پژوهشگران را تضعیف کند. هوش مصنوعی فاقد توانایی درک عمیق مفاهیم تخصصی است و ممکن است به ساده‌سازی بیش از حد یا تفسیر نادرست ایده‌های علمی منجر شود. همچنین استفاده گسترده از این ابزارها می‌تواند به تولید مقالاتی یکنواخت و فاقد صدای شخصی پژوهشگر منجر شود (Hamoda et al., 2025).

ج) شفافیت^{۱۷} و پاسخ‌گویی^{۱۸}: مدل‌های زبانی غالباً به‌صورت جعبه سیاه^{۱۹} عمل می‌کنند و فرایندهای داخلی و الگوریتم درونی آنها شفاف نیست (Checco et al., 2021). این عدم شفافیت با اصول علم باز^{۲۰} و پاسخ‌گویی در پژوهش‌های علمی در تضاد است؛ ضمن اینکه این مدل‌ها نمی‌توانند مسئولیت محتوای تولیدشده را بر عهده‌گیرند که خود پرسش‌هایی درباره پاسخ‌گویی در برابر خطاهای علمی مطرح می‌کند (Dergaa et al., 2023). هرچند تلاش‌هایی برای توضیح‌پذیری^{۲۱} این مدل‌ها صورت پذیرفته، اما پیچیدگی‌های ذاتی این فناوری همچنان اعتماد داوران و پژوهشگران را به چالش می‌کشد (Checco et al., 2021).

چ) تشدید نابرابری‌های اجتماعی^{۲۲}: اگرچه هوش مصنوعی می‌تواند موانع زبانی را کاهش دهد، اما دسترسی نابرابر به

1. Meta-analysis
2. Critical Thinking
3. Creativity
4. Transparency
5. Accountability
6. Black Box
7. Principles of Open Science
8. Explainability
9. Social Inequalities

10. Readability
11. Structure
12. Novelty or originality
13. Significance or importance
14. Relevance or scope
15. Rigor or soundness

از ۱۵ میلیون ساعت صرف ارزیابی مجدد مقالات رد شده می‌کنند، چالش‌هایی جدی برای سامانه‌های سنتی داورى همتابه‌متا پدید آورده است. این چالش‌ها شامل تأخیر در فرایند داورى، خستگی داوران و بروز سوگیری‌های احتمالی است (Checco et al., 2021). استفاده از گپ‌بات‌ها می‌تواند این مشکلات را تا حدودی حل کند. استفاده از هوش‌افزارها در داورى مقالات مزیت‌های زیر را دارد:

الف) یکی از مسائل اصلی در فرایند انتشار مقالات علمی، زمان‌بر بودن فرایند داورى است. گپ‌بات‌ها می‌توانند با بررسی و غربال‌گری‌های اولیه^۱ مانند تشخیص دستبرد ادبی، بررسی قالب و ارزیابی کیفیت اولیه^۲ متن، بار کاری داوران را کاهش دهند. افزون‌بر انتخاب داور، گپ‌بات‌ها می‌توانند کمک در غربال‌گری دست‌نوشته و ارزیابی کیفیت را نیز انجام دهند. این ابزارها می‌توانند مقالاتی را که احتمال رد شدن آنها زیاد است، در مراحل اولیه شناسایی و از ارسال آنها به داوران جلوگیری کنند. این امر به صرفه‌جویی در زمان و افزایش بهره‌وری کمک می‌کند. همچنین نتایج داورى هم‌تا را می‌توان با استفاده از شبکه‌های عصبی آموزش‌دیده بر مجموعه‌داده‌ای از مقالات علمی و گزارش‌های داورى آنها و از طریق تحلیل محتوای متنی، سنجه‌های خوانایی و ویژگی‌های قالب‌بندی پیش‌بینی کرد. شواهد نشان می‌دهد همبستگی قوی‌ای میان ویژگی‌های سطحی (مانند خوانایی‌پذیری و قالب‌بندی^۳) و تصمیم‌های داورى وجود دارد که نشان می‌دهد هوش مصنوعی را می‌توان به‌عنوان ابزاری برای غربال‌گری اولیه به کار برد (Checco et al., 2021).

ب) گپ‌بات‌هایی که از توانمندی پردازش پیشرفته زبان طبیعی و تحلیل‌های یادگیری ماشینی (ML)^۴ بهره می‌برند، به‌طور فزاینده‌ای در گردش کار انتشارات علمی ادغام شده‌اند. کارایی این سامانه‌ها از طریق خودکارسازی وظایف تکراری و زمان‌بر افزایش می‌یابد. مثلاً، نتایج پیمایشی درباره تأثیر کاربست هوش مصنوعی در فرایندهای اداری نشریات علمی نشان می‌دهد که با استفاده از گپ‌بات، زمان انتخاب داور به‌طور متوسط از ۴۵ دقیقه به ۱۲ دقیقه کاهش یافته‌است و این موضوع به سردبیران امکان می‌دهد بر تصمیمات ویراستاری سطح بالاتر تمرکز کنند. افزون‌بر صرفه‌جویی زمانی، این سامانه‌ها قادرند داوران مناسبی را شناسایی کنند که در حوزه‌های «علوم، فناوری، مهندسی و ریاضیات» (STEM)^۵ هم‌پوشانی مناسبی با انتخاب سردبیران دارند، به‌طوری‌که نتایج پژوهش‌های پیشین حاکی از تطابق ۵۲ درصدی این دو انتخاب است؛ البته این کارایی به توانایی مدل‌های

هوش مصنوعی مانند GPT-4 در تحلیل محتوای مقاله (عناوین، چکیده‌ها و کلیدواژه‌ها) و تطابق آنها با تخصص داوران بر اساس سوابق انتشار و علایق پژوهشی بستگی دارد. افزون‌بر این، ۳۷ درصد از داوران مناسب که در ابتدا از سوی سردبیران انتخاب نشده بودند، توسط هوش‌افزار پیشنهاد شدند که در نتیجه پایگاه داوران تخصصی را گسترش و تنوع داوران را افزایش می‌دهد (Farber, 2024).

ج) هوش مصنوعی می‌تواند سوگیری‌های انسانی را از طریق اعمال معیارهای ثابت در دست‌نوشته‌ها کاهش دهد. الگوهای موجود در تصمیمات داورى را می‌توان با هوش‌افزارها شناسایی کرد و همین موضوع می‌تواند سوگیری‌هایی مانند جنسیت، وابستگی مؤسسه‌ای یا اختلافات جغرافیایی را آشکار کند و راهبردهایی برای مقابله با آنها پیشنهاد دهد (Checco et al., 2021).

بهرغم این مزایا، محدودیت‌هایی جدی در کاربرد هوش‌افزارها به‌عنوان داور وجود دارد: عملکرد هوش مصنوعی در رشته‌های مختلف یکسان نیست؛ به‌گونه‌ای که در علوم اجتماعی و حوزه‌های میان‌رشته‌ای دقت کمتری دارد (با ۳۵٪ هم‌پوشانی با انتخاب‌های سردبیران)، درحالی‌که در حوزه‌های «علوم، فناوری، مهندسی و ریاضی» این میزان به ۵۲٪ می‌رسد (Farber, 2024). این تفاوت عمدتاً ناشی از دشواری درک ظرافت‌های روش‌شناختی و نظری از سوی افزارهای فناورانه است؛ چالشی که با اتکای بیش از حد بر ویژگی‌های سطحی، مانند قالب‌بندی، تشدید می‌شود و می‌تواند به «سوگیری اولین برداشت»^۶ بینجامد (Checco et al., 2021). اشاره به این نکته نیز ضروری است که در مواردی سامانه‌های هوشمند و گپ‌بات‌ها داورانی خیالی را پیشنهاد داده‌اند؛ البته این پدیده در حدود ۱۰ درصد موارد رخ می‌دهد و بیشتر در حوزه‌هایی مشاهده می‌شود که به‌سرعت در حال تحول‌ند و داده‌های آموزشی هوش مصنوعی در آنها به‌روز نیست. افزون‌بر این، حدود یک‌چهارم سردبیران اشاره کرده‌اند که هوش مصنوعی گاهی پژوهشگرانی بسیار ارشد یا بسیار شناخته‌شده را به‌عنوان داور معرفی می‌کند؛ انتخاب‌هایی که برای داورى‌های اقتضایی^۷ چندان واقع‌بینانه و کارآمد نیستند (Farber, 2024).

از سوی دیگر، استفاده از هوش‌افزارها در داورى با مخاطرات اخلاقی مهمی چون دستبرد ادبی همراه است، زیرا هوش مصنوعی قادر است متون موجود را به شیوه‌ای بازنویسی کند که از روش‌های سنتی تشخیص دستبرد ادبی پنهان بماند. همین موضوع در داورى نگرانی‌هایی درباره یکپارچگی بازخورد یا خلاصه‌های تولیدشده با هوش‌افزار پدیدار می‌سازد (Jee, 2023). مسئله دیگر، سوگیری الگوریتمی است: باتوجه‌به اینکه داده‌های آموزشی که اختلافات

1. pre-peer review screening
2. Formatting
3. Machine Learning
4. Science, Technology, Engineering, Mathematics

5. First impression bias
6. Ad Hoc Reviews

تاریخی را منعکس می‌کنند (مانند ترجیح مؤسسات امریکای شمالی یا اروپایی) می‌توانند نابرابری‌ها را تداوم بخشند و این موضوع شفافیت متن را پیچیده می‌کند، زیرا فرایندهای تصمیم‌گیری مبهم هوش مصنوعی (جعبه سیاه بودن آن) ممکن است اعتماد بین سردبیران و

داوران را از بین ببرد (Farber, 2024).
در جدول ۴ مهم‌ترین هوش‌افزارهای کاربردی در داوری مقالات علمی آورده شده است.

جدول ۴. کاربرد هوش‌افزارها در داوری مقاله

بخش	ابزار / گپ‌بات	استفاده اصلی برای بررسی
چکیده	SciSpace	خلاصه و توضیح محتوای چکیده.
	SciSummary.com	ارائه خلاصه‌های مختصر و متناسب با چکیده‌های علمی.
مقدمه	Elicit	یافتن مقالات مرتبط، خلاصه مقدمه‌ها برای تعیین جایگاه شکاف پژوهشی.
	Scite.ai	تحلیل محتوای اسنادها (موافق/مخالف) برای ارزیابی اعتبار.
یافته‌ها	Scite.ai	بررسی حمایت/تناقض روش‌ها با دیگر پژوهش‌ها از طریق اسنادها.
ارزیابی	IBM Watson Discovery	توضیح روش‌های آماری، تحلیل داده‌های مرتبط با روش‌ها در صورت ارائه.
	Julius.ai	تفسیر داده‌ها، ترسیم نتایج، توضیح معناداری آماری.
	Humata.ai	پاسخ به پرسش‌های خاص درباره نتایج (مثلاً توضیح نمودارها).
بحث و نتیجه‌گیری	ResearchRabbit.ai	ترسیم شبکه‌های علمی برای بررسی انطباق بحث با روندهای حوزه.
	SciSummary	قابلیت‌های پیشرفته در استخراج و تحلیل جداول و نمودارها از مقالات پژوهشی.
	Julius.ai	تعامل مستقیم با داده‌ها، همراه با قابلیت‌هایی مانند ایجاد نمودارها، مدل‌سازی پیش‌بینی و دیگر امکانات.
	Scispace	خلاصه‌سازی یافته‌ها.
منابع	ConnectedPapers	ترسیم ارتباطات مراجع برای ارزیابی کیفیت و ارتباط.
	Turnitin	بررسی دستبرد ادبی در استفاده از مراجع یا متن (نیاز به دسترسی مؤسسه‌ای دارد).
بررسی کلی مقاله	Grammarly	بررسی نگارش و دستور زبان.
	Turnitin	تشخیص دستبرد ادبی یا شناسایی محتوای تولیدشده با هوش مصنوعی.
	Zerogpt	شناسایی محتوای تولیدشده با هوش مصنوعی در مراجع یا مقاله.
	Originality.AI	تأیید اصالت، شناسایی نویسندگی احتمالی هوش مصنوعی در مراجع.

ترجمه‌شده به‌وسیله ماشین نیز با مشکل مواجه بودند و گاه متن‌های انسان‌نوشت را به‌اشتباه در دسته «ساخته ماشین (ماشین‌ساخت)» طبقه‌بندی می‌کردند (Weber-Wulff et al., 2023).
نتایج تحقیقی دیگر نشان می‌دهد که هیچ‌یک از هوش‌افزارها نمی‌توانند تمامی موارد دستبرد ادبی را شناسایی کنند و گاه متن‌های اصیل را به‌اشتباه «مشکل‌دار» تشخیص می‌دهند. همچنین این ابزارها در تشخیص دستبردهای آشکار (مانند رونوشت‌برداری مستقیم^۴) موفق‌ترند، اما در شناسایی موارد پنهان (مانند جایگزینی مترادف‌ها،

نکته مهم آن است که در استفاده از این ابزارها به‌عنوان دستیار داوری باید احتیاط کرد، زیرا پژوهش‌وبر^۱ نشان می‌دهد که این ابزارها نه دقیق‌ند و نه قابل اعتماد و غالباً تمایل دارند متن‌ها را در دسته «نوشته انسان (انسان‌نوشت)» طبقه‌بندی کنند. علاوه‌براین، هیچ‌یک از این ابزارها بیش از ۸۰ درصد دقت نداشتند و عملکرد آنها با استفاده از روش‌های مبهم‌سازی^۲ (مانند ویرایش دستی یا بازنویسی خودکار^۳) به‌طور چشمگیری کاهش می‌یافت. این ابزارها در تشخیص متن‌های

4. Verbatim Plagiarism
5. Synonym Substitution

1. Weber
2. Obfuscation Techniques
3. Machine Paraphrasing

موضوع در بخش‌های نامه توضیحی^۷، بخش سپاسگزاری^۸ و بخش روش‌شناسی^۹ مقاله هستند. این توضیحات باید شامل جزئیات کامل دستور^{۱۰}‌های استفاده‌شده، نام و نسخه ابزار به کار رفته باشد. نویسندگان مسئولیت نهایی در قبال دقت علمی، عدم دستبرد ادبی، استنادهای صحیح و پایش سوگیری‌های احتمالی ناشی از خروجی‌های هوش مصنوعی را بر عهده دارند (Science Journals, 2024). همچنین نویسندگان مجاز نیستند از متن، نمودارها، جدول‌ها، تصاویر یا شکل‌های تولیدشده توسط هوش‌افزارها در مقالات استفاده کنند. تخطی از این سیاست‌ها مصداق تخلف علمی^{۱۱} خواهد بود و تفاوتی با دستکاری تصاویر یا دستبرد ادبی آثار موجود ندارد. البته این محدودیت شامل مجموعه داده‌هایی نمی‌شود که به‌طور مشروع و هدفمند توسط هوش مصنوعی در پژوهش‌ها تولید می‌شوند، زیرا این داده‌ها بخشی از فرایند علمی محسوب می‌شوند (Thorp, 2023).

از سوی دیگر مجلات خانواده Science استفاده از هوش‌افزارها را برای تولید نقدهای داوری ممنوع کرده‌اند و نقض آن را به دلیل خطر نادرستی و نقض محرمانه بودن، سوءرفتار علمی محسوب می‌کنند (Science Journals, 2024).

انتشارات الزویر

شرکت انتشاراتی الزویر^{۱۲} استفاده از هوش‌افزار را صرفاً برای بهبود خوانایی و زبان مقاله مجاز می‌داند، به شرطی که نویسندگان خروجی را به دقت بازبینی و ویرایش کنند. هرگونه استفاده از این فناوری باید در بخشی جداگانه (پیش از فهرست منابع یا انتهای مقاله) توضیح داده شود. هوش مصنوعی به هیچ وجه نمی‌تواند به عنوان نویسنده یا همکار ذکر شود، زیرا مسئولیت و تأیید نهایی محتوا بر عهده نویسندگان انسانی است.

همچنین استفاده از هوش‌افزار برای ایجاد یا تغییر تصاویر و نمودارها ممنوع است، مگر در مواردی که بخشی از روش تحقیق باشد. در چنین مواردی، جزئیات کامل روش استفاده باید در بخش روش‌شناسی بیان شود. الزویر بر شفافیت، اصالت و رعایت اصول اخلاقی تأکید دارد و نویسندگان موظف‌اند از رعایت حقوق مالکیت فکری^{۱۳} اطمینان حاصل کنند (Elsevier, 2024).

در زمینه داوری نیز بر اساس سیاست‌های این ناشر، داوران مجاز به بارگذاری مقاله یا بخشی از آن در سامانه‌های هوشمند نیستند، زیرا این کار ممکن است به نقض محرمانگی مقاله و حقوق مؤلفان

بازنویسی^۱ یا ترجمه ضعیف عمل می‌کنند. در این پژوهش ابزارها را بر اساس عملکرد و قابلیت استفاده به چهار دسته تقسیم کردند: «مفید»، «تا حدی مفید»، «به‌طور محدود مفید» و «نامناسب». نکته مهم اینکه هیچ ابزاری در دسته «مفید»، با امتیاز کامل قرار نگرفت، اما ابزارهایی مانند PlagScan، PlagAware و Turnitin، Urkund در دسته «تا حدی مفید» قرار گرفتند (Foltýnek et al., 2020).

سیاست‌های ناشران معتبر درباره استفاده از گپ‌بات‌ها در نگارش مقالات

تا دسامبر ۲۰۲۳، تنها ۳۴٫۶ درصد از ۱۶۲ ناشر حوزه «علوم، فناوری و پزشکی» (STM)^۲ سیاست‌های عمومی استفاده از هوش‌افزار را تدوین کرده بودند. از میان این ناشران، ۹۴٫۶ درصد استفاده از گپ‌بات‌ها را به عنوان نویسنده ممنوع و ۸۷٫۵ درصد اعلام استفاده از آنها را الزامی کرده‌اند. افزون بر این، ناشران معتبر آمریکا، مانند انجمن پیشرفت علوم آمریکا (AAAS)^۳ و انجمن مهندسان عمران آمریکا (ASCE)^۴ استفاده از هوش‌افزار را در تدوین مقاله کاملاً ممنوع کرده‌اند که نشان‌دهنده نگرانی درباره نقش هوش مصنوعی در تولید محتوای علمی است. این سیاست‌ها بر مسئولیت‌پذیری نویسندگان انسانی تأکید دارند و با رهنمودهای اخلاقی سازمان‌هایی مانند «کمیته اخلاق نشر» (COPE)^۵ و «کمیته بین‌المللی سردبیران مجلات پزشکی» (ICMJE)^۶ همراستا هستند. این سازمان‌ها تصریح می‌کنند که هوش مصنوعی نمی‌تواند به عنوان نویسنده فهرست شود، زیرا قادر به پذیرش مسئولیت یا مدیریت تعارض منافع نیست (Bhavsar et al., 2025).

در ادامه سیاست‌های مهم‌ترین ناشران علمی در مواجهه با هوش مصنوعی بیان می‌شود.

انجمن پیشرفت علوم آمریکا

بر اساس سیاست‌های انتشار مجلات Science، استفاده از فناوری‌های هوش مصنوعی (مانند مدل‌های بزرگ زبانی) در تألیف مقالات علمی به عنوان نویسنده یا همکار نویسنده مجاز نیست، زیرا این ابزارها شخصیت مستقل پدیدآورندگی ندارند. با این حال، در صورتی که نویسندگان از این فناوری‌ها به عنوان بخشی از فرایند پژوهش یا کمک در نگارش استفاده کنند، ملزم به اظهار و افشای دقیق این

7. Cover Letter

8. Acknowledgments

9. Methodology

10. Prompt

11. Scientific Misconduct

12. Elsevier Journals

13. Intellectual Property

1. Paraphrasing

2. Science, Technology, Medicine

3. American Association for the Advancement of Science

4. American Society of Civil Engineers

5. Committee On Publication Ethics

6. International Committee of Medical Journal Editors

در تمامی این موارد، برچسب «تولید هوش مصنوعی»^۴ باید به‌صورت شفاف در بخش مربوط به تصویر درج شود. با توجه به پویایی این حوزه، سیاست‌های مرتبط به‌طور مستمر بازبینی و در صورت لزوم به‌روزرسانی خواهند شد.

از سوی دیگر، بر اساس سیاست این ناشر، داوران مسئول صحت ارزیابی‌ها و دیدگاه‌های ارائه‌شده در گزارش‌های خود هستند و این فرایند بر پایه اعتماد متقابل میان نویسندگان، داوران و سردبیران استوار است. اشپرینگر معتقد است به‌رغم پیشرفت ابزارهای هوش مصنوعی زایا، این فناوری همچنان با محدودیت‌هایی جدی مواجه است از جمله نبود دانش به‌روز، تولید محتوای جانبدارانه یا نادرست و عدم تضمین انسجام مفهومی. افزون‌براین، دست‌نوشته‌ها ممکن است حاوی اطلاعات حساس یا محرمانه‌ای باشند که نباید خارج از چارچوب داوری انسانی به اشتراک گذاشته شود. بر این اساس، تازمان فراهم شدن امکان دسترسی داوران به ابزارهای ایمن هوش مصنوعی از سوی ناشر، بارگذاری دست‌نوشته‌ها در سامانه‌های هوش مصنوعی زایا مجاز نیست (Springer Nature, 2025).

انجمن مهندسان برق و الکترونیک (IEEE)^۵

بر اساس سیاست‌های این ناشر، هرگونه استفاده از محتوای تولیدشده به‌وسیله هوش مصنوعی در مقالات علمی، اعم از متن، نمودار، تصویر و کد، باید به‌طور شفاف در بخش «تقدیر و تشکر» مقاله‌های ارسال شده ذکر شود. همچنین لازم است هوش‌افزار مورد استفاده مشخص شود و بخش‌هایی از مقاله که از محتوای تولیدشده سامانه هوشمند بهره برده‌اند، همراه با توضیح مختصری درباره میزان و نحوه استفاده از سامانه هوش مصنوعی، اعلام شوند. البته استفاده از هوش‌افزارها برای ویرایش زبانی و بهبود نگارش (از جمله اصلاح دستور زبان و سبک نوشتاری) روندی رایج محسوب می‌شود و مشمول الزامات یادشده نیست. بااین‌حال، توصیه می‌شود حتی در چنین مواردی نیز این موضوع به‌صورت شفاف در بخش «قدردانی» گزارش شود (IEEE, 2026).

در زمینه داوری نیز این ناشر بر این باور است که اطلاعات یا محتوای موجود در دست‌نوشته در حال داوری یا اطلاعات مربوط به آن، نباید، نه به‌صورت مستقیم و نه به‌صورت غیرمستقیم، از طریق سکوهای هوش مصنوعی پردازش شود. این اقدام نقض اصل محرمانگی تلقی می‌شود، زیرا این سامانه‌ها از داده‌های ورودی برای یادگیری استفاده می‌کنند (IEEE, 2026).

منجر شود. همچنین استفاده از این ابزارها برای تولید یا بهبود گزارش داوری نیز ممنوع است، چون الزویر معتقد است داوری علمی فرایندی است که مستلزم قضاوت تخصصی و تفکر انتقادی انسانی است. الزویر استفاده از هوش‌افزار را برای ارزیابی محتوای علمی مقاله یا تصمیم‌گیری درباره آن مجاز نمی‌داند، زیرا این سامانه‌ها ممکن است به نتیجه‌گیری‌های نادرست یا جانبدارانه منجر شوند. داوران مسئولیت کامل گزارش داوری خود را بر عهده دارند و باید از ارزیابی مستقل و مبتنی بر تخصص خود اطمینان حاصل کنند. تنها استثنا در این زمینه، ابزارهای هوش مصنوعی اختصاصی است که توسط الزویر و با رعایت کامل اصول اخلاقی و حریم خصوصی توسعه یافته‌اند. این ابزارها صرفاً برای تسهیل فرایندهای اداری مانند بررسی دستبرد ادبی یا یافتن داوران مناسب استفاده می‌شوند (Elsevier, 2024).

انتشارات اشپرینگر نیچر^۱

مطابق سیاست‌های این ناشر مدل‌های بزرگ زبانی (مانند چت‌جی‌بی‌تی) در حال حاضر واجد شرایط لازم برای احراز نویسندگی علمی نیستند. انتساب نویسندگی مستلزم پذیرش مسئولیت کامل در قبال محتوای اثر است؛ امری که در مورد سامانه‌های هوش مصنوعی امکان‌پذیر نیست. بااین‌حال، استفاده از هوش‌افزار باید در بخش «روش‌ها» (و در صورت نبود آن، در بخشی مناسب) به‌طور شفاف مستند شود. کاربرد این ابزارها در سطح «ویراستاری متن با کمک هوش مصنوعی»^۲ مستلزم اعلام رسمی نیست. منظور از «ویراستاری متن»، بهبود خوانایی و سبک نوشتار انسانی، رفع خطاهای نگارشی، دستوری و املائی و اصلاح لحن است و البته این فرایند نباید شامل ایجاد محتوای مستقل و جدید شود. البته در تمامی این موارد، مسئولیت نهایی بر عهده نویسندگان انسانی است و آنان باید تأیید کنند که تغییرات انجام‌شده بازتاب‌دهنده محتوای اصیل اثر است. همچنین استفاده از تصاویر و نمودارهای تولیدشده صرفاً توسط سامانه‌های هوشمند در نشریات علمی اشپرینگر نیچر به‌جز در موارد زیر مجاز نیست (Springer Nature, 2025):

- (الف) تصاویری که از طریق نهادهای دارای قرارداد رسمی تأمین و مطابق با ضوابط حقوقی تولید شده باشند.
- (ب) تصاویر و ویدئوهایی که در مقالاتی با موضوع اختصاصی هوش مصنوعی مورد استناد مستقیم قرار می‌گیرند.
- (ج) استفاده از ابزارهای زایای هوش مصنوعی که مبتنی بر مجموعه‌های مشخص داده‌های علمی توسعه یافته و قابلیت انتساب، صحت‌سنجی و تأیید علمی آنها مشروط بر رعایت اصول اخلاق پژوهش و قوانین «حق نشر»^۳ وجود داشته باشد.

1. Springer Nature
2. AI assisted copy editing
3. Copyright

4. AI-Generated
5. Institute of Electrical and Electronics Engineers

انتشارات امرالد^۱

انتشارات امرالد، به منظور حفظ اعتماد و یکپارچگی سوابق علمی منتشرشده، استفاده از هوش‌افزارها و مدل‌های بزرگ زبانی را برای کمک به داوری، ارزیابی یا تصمیم‌گیری درباره مقاله یا کتاب غیرمجاز می‌داند. این ممنوعیت ناشی از پایبندی ناشر به اصل بنیادین مسئولیت‌پذیری نویسنده انسانی در قبال محتوای علمی است. بالاین حال، استفاده از این ابزارها صرفاً در حد ویرایش زبانی و بهبود خوانایی متن پذیرفته شده است، زیرا این کاربرد مشابه استفاده از ابزارهای رایج برای اصلاح املا و دستورزبان است و صرفاً به بهبود متنی‌هایی که نویسندگان انسانی آنها را پدید آورده‌اند، کمک می‌کند، بی‌آنکه به‌طور مستقل محتوای جدیدی تولید کند. همچنین حتی در این موارد نیز مسئولیت نهایی همچنان بر عهده نویسندگان خواهد بود (Emerald Publishing, 2024).

در زمینه داوری نیز انتشارات امرالد تأکید دارد که تمامی آثار و پرونده‌های ارسالی برای داوری باید کاملاً محرمانه تلقی شوند و بارگذاری آنها در سامانه‌های هوشمند و استفاده از مدل‌های بزرگ زبانی برای داوری ممنوع است، زیرا چنین اقدامی نقض محرمانگی نویسنده و حقوق مالکیت فکری محسوب می‌شود. استفاده از این ابزارها تنها در حد ویرایش زبانی و بهبود کیفیت نگارش گزارش‌های داوری مجاز است و در این حالت نیز داور موظف است مسئولیت صحت و یکپارچگی محتوای داوری را بر عهده بگیرد و این موضوع را به‌طور شفاف به هیئت تحریریه اعلام کند. هرگونه نقض این اصول، تخلف در فرایند داوری هم‌تا تلقی خواهد شد (Emerald Publishing, 2024).

دلالت‌های سیاستی برای کاربرست هوش‌افزارها در نشریات ایرانی

پیامدهای اخلاقی استفاده از گپ‌بات‌ها در نگارش علمی چندبعدی‌اند. صداقت علمی^۲ نگرانی اصلی است، زیرا اطمینان به محتوای حاصل از هوش مصنوعی، به‌ویژه در صورت عدم بررسی توسط نویسندگان ممکن است به‌شدت کاهش می‌یابد (Vihari & Kaur, 2024). به همین دلیل ناشران معتبر اظهار کتبی و دقیق میزان و چگونگی مشارکت هوش مصنوعی در تدوین مقاله را الزامی می‌دانند. چنین اقداماتی پاسخگویی را تضمین و اعتماد به روش‌شناسی علمی را حفظ می‌کند (Lin, 2023; Perkins, 2023).

با توجه به آنچه در بخش‌های پیشین بیان شد، مهم‌ترین توصیه‌های سیاستی برای استفاده از هوش‌افزارهای زیا در نشریات ایرانی را می‌توان در بندهای زیر برشمرد:

۱. مهم‌ترین نکته در نگارش مقالات علمی شفافیت و پاسخ‌گویی نگارندگان آن است؛ به همین دلیل گپ‌بات‌ها را به‌هیچ‌روی نمی‌توان نویسنده محسوب کرد. علاوه‌براین، از این ابزارها نباید برای نگارش متن، تولید نمودار، شکل یا جدول استفاده شود.
۲. کاربرست گپ‌بات صرفاً در ویرایش ادبی متن و برای اصلاح نکات املائی و نگارشی نوشته مجاز است. در این صورت نیز نویسنده باید در بخش «قدردانی» یا «روش‌شناسی» به نام گپ‌بات، نسخه نرم‌افزاری آن و دستورهای^۳ کاربردی اشاره کند.
۳. توسعه سواد اطلاعاتی و ارتقای توان دانشی منابع انسانی موجود برای همگامی با فناوری‌های نوین و رفع مشکل آمادگی ناکافی در بهره‌گیری از ابزارهای هوش مصنوعی یکی از مهم‌ترین عوامل پذیرش آگاهانه فناوری‌های هوشمند است (Olyaei, Montazer, & Hosseini Moghaddam, 2024). از طرفی آینده کاربرد گپ‌بات‌های هوشمند در داوری‌های علمی به ایجاد توازن بین توانمندی‌های آنها و تخصص انسانی بستگی دارد. ابزارهای هوش مصنوعی باید به‌عنوان سامانه‌های تصمیم‌یار (DSS)^۴ عمل کنند نه جایگزین، این نکته مبتنی بر این اصل است که گپ‌بات‌ها فاقد اصالت و تفکر انتقادی پژوهشگران انسانی‌اند (Checco et al., 2021; Salvagno et al., 2023). بنابراین، ناشران ایرانی باید برای هریک از گروه‌های ذی‌نفع شامل نویسندگان، داوران و سردبیران، برنامه‌های آموزشی متناسبی طراحی و اجرا کنند. این برنامه‌ها به نویسندگان کمک می‌کند تا شیوه‌های استفاده مسئولانه از گپ‌بات‌ها را بیاموزند و داوران و سردبیران را با روش‌های ارزیابی و اعتبارسنجی محتوای تولیدشده به‌وسیله هوش‌افزار، نحوه تفسیر و کاربرست توصیه‌های آن آشنا سازند.
۴. هوش مصنوعی به حجم گسترده‌ای از داده‌های مرتبط نیاز دارد. با وجود حجم فراوانی از داده‌ها در دانشگاه‌ها، گزارش طرح‌های پژوهشی و نیز مجموعه مقالات فارسی زبان (خواه در نشریات علمی و خواه در کنفرانس‌ها)، مبنای مناسبی برای تدوین «نظام حکمرانی داده‌ای»^۵ برای گردآوری و سامان‌دهی منظم و صحیح داده‌ها می‌شود. با توجه به این نکته، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (کمیسیون نشریات علمی کشور) می‌تواند با ایجاد پایگاهی جامع از داده‌های نشریات علمی ایران امکان توسعه مدلی زبانی با این داده‌ها و سپس طراحی سامانه‌ای تصمیم‌یار را برای محیط داوری فراهم آورد.
۵. پژوهش‌های آینده باید بر مدل‌های بزرگ زبانی در رشته‌های

3. Prompt
4. Decision Support Systems
5. Data Governance System

1. Emerald
2. Academic Integrity

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نشان می‌دهد که استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی زایا، به‌ویژه گپ‌بات‌ها، در نگارش و داوری مقالات علمی فرصت‌ها و چالش‌های متعددی به همراه دارد. از یک سو این ابزارها با بهبود کیفیت نگارش، افزایش بهرهوری، تسریع فرایند جست‌وجو و خلاصه‌سازی منابع و تسهیل همکاری‌های بین‌رشته‌ای، توان بالایی برای تحول در نشر علمی ارائه می‌دهند. از سوی دیگر، مخاطراتی چون دستبرد ادبی، کاهش اعتماد به محتوای علمی، پدیده توهّم، سوگیری و تضعیف تفکر انتقادی، مستلزم توجه جدی و سیاست‌گذاری دقیق است. بررسی سیاست‌های ناشران بزرگ مانند Elsevier، Science، Springer Nature و Emerald نشان می‌دهد که همه آنها استفاده از هوش‌افزارهای زایا را به‌عنوان نویسنده ممنوع کرده‌اند و بر شفافیت و مسئولیت‌پذیری نویسندگان انسانی تأکید دارند.

برای بهره‌برداری حداکثری از این فناوری در نشریات علمی ایران، تدوین سیاست‌های شفاف و متناسب با نیازهای بومی ضروری است. نهادهای ملی مانند کمیسیون نشریات علمی کشور باید برنامه‌های آموزشی برای نویسندگان، داوران و سردبیران طراحی کنند تا آگاهی از کاربرد مسئولانه این ابزارها افزایش یابد. توسعه مدل‌های بومی زبانی با استفاده از داده‌های نشریات ایرانی می‌تواند وابستگی به سامانه‌های خارجی را کاهش دهد و سوگیری‌های جغرافیایی را محدود کند. نظارت مستمر بر استفاده از این ابزارها با ایجاد سازوکارهای حسابرسی منظم برای شناسایی سوگیری‌ها و تدوین شیوه‌نامه‌های دقیق برای حفاظت از حریم خصوصی نویسندگان و اخذ رضایت آنها، اعتماد به فرایند داوری را تقویت و از نقض اخلاقی جلوگیری خواهد کرد. در نهایت آینده این فناوری در نشر علمی به تعادل میان نوآوری فناوریانه و حفظ اصول اخلاقی و انسانی بستگی دارد. این تعادل مستلزم همکاری بین‌المللی برای تبادل تجربیات و انجام تحقیقات آتی است تا مدل‌های پیشرفته‌تر با دقت و انصاف بیشتری توسعه یابند. با اجرای این دلالت‌ها، نشریات ایرانی می‌توانند ضمن استفاده از مزیت‌های این فناوری، جایگاه خود را در نظام جهانی نشر علمی مستحکم‌تر کنند.

خاص تمرکز باید تا بتواند یادگیری از محیط حرفه‌ای و تأثیرات طولی بر کیفیت داوری را داشته باشد. از نظر اخلاقی، شفافیت و کاهش سوگیری اهمیت فراوانی دارد. حسابرسی‌های منظم سامانه‌های هوشمند برای سوگیری‌های جغرافیایی، مؤسسه‌ای و جمعیتی می‌تواند انصاف را تضمین کند (Farber, 2024). بنابراین، نشریات ایرانی باید بر سامانه‌های هوشمند مورد استفاده در فرایند نگارش و داوری به‌طور مستمر نظارت کنند تا سوگیری‌های احتمالی شناسایی و برطرف شود. همچنین لازم است سازوکاری کارآمد برای نظارت و ارزیابی نتایج این سامانه‌ها طراحی شود؛ سازوکاری که به شکلی شفاف امکان ارائه بازخورد به نویسندگان و داوران مقالات را فراهم آورد.

ع. تدوین شیوه‌نامه‌های روشن در زمینه حریم خصوصی داده‌ها و اخذ رضایت از نویسندگان، ضرورتی انکارناپذیر است. با توجه به اینکه نقض حریم خصوصی و سوءاستفاده از داده‌ها از مهم‌ترین مخاطرات هوش مصنوعی محسوب می‌شود، نشریات ایرانی باید چارچوب‌های شفاف و دقیقی برای حفاظت از داده‌های شخصی نویسندگان در فرایند داوری با استفاده از هوش‌افزارهای زایا تدوین کنند؛ اقدامی که نقش بسزایی در تقویت اعتماد به ناشران خواهد داشت.

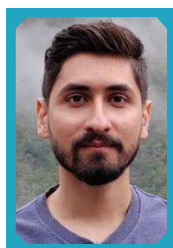
۷. نشریات علمی در به‌کارگیری سامانه‌های هوشمند و گپ‌بات‌ها برای انتخاب داوران باید اطمینان یابند که این فرایند همواره تحت نظارت انسانی انجام می‌شود و تأیید نهایی گزارش ارزیابی دست‌نوشته‌ها را بپذیرند تا اولاً مرتبط بودن و کیفیت علمی مقالات تضمین شود و ثانیاً دبیرخانه نشریات از افشای اطلاعات دست‌نوشته‌ها پیش از انتشار مقاله اطمینان حاصل کند. ایجاد بانک کامل داوران علمی همراه با تخصص علمی و سابقه داوری آنها در کمیسیون نشریات علمی و استفاده از آن برای تعیین داور در دبیرخانه نشریات علمی زیر نظر سردبیر/ دبیر موضوعی، یکی از راهکارهای تحقق این هدف است.

References

- Bhavsar, D., Duffy, L., Jo, H., Lokker, C., Haynes, R. B., Iorio, A., Marusic, A., & Ng, J. Y. (2025). Policies on artificial intelligence chatbots among academic publishers: A cross-sectional audit. *Research Integrity and Peer Review*, 10(1), 1. <https://doi.org/10.1186/s41073-025-00158-y>
- Checco, A., Bracciale, L., Loreti, P., Pinfield, S., & Bianchi, G. (2021). AI-assisted peer review. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(1), 25. <https://doi.org/10.1057/s41599-020-00703-8>
- Clarivate. (2025). *Web of Science platform*. Clarivate. Retrieved 2025 August 31, from <https://clarivate.com/academia-government/scientific-and-academic-research/research-discovery-and->
- Danler, M., Hackl, W. O., Neururer, S. B., & Pfeifer, B. (2024). Quality and effectiveness of AI tools for students and researchers for scientific literature

- review and analysis. In D. Hayn, B. Pfeifer, G. Schreier, & M. Baumgartner (Eds.), *Studies in health technology and informatics*. Amsterdam: IOS Press. <https://doi.org/10.3233/SHTI240038>
- Dergaa, I., Chamari, K., Zmijewski, P., & Ben Saad, H. (2023). From human writing to artificial intelligence generated text: Examining the prospects and potential threats of ChatGPT in academic writing. *Biol Sport*, 40(2), 615-622. <https://doi.org/10.5114/biolSport.2023.125623>
- Descamps, J., Lavoué, V., Trojani, C., Azar, M., Deckert, M., Raynier, J.-L., Clowez, G., Pascal, B., & Ruetsch-Chelli, C. (2024). Hallucination rates and reference accuracy of ChatGPT and bard for systematic reviews: Comparative analysis. *Journal of Medical Internet Research*, 26, e53164. <https://doi.org/10.2196/53164>
- Elsevier. (2024). *Generative AI policies for journals*. Retrieved 2024 July 5, from <https://www.elsevier.com/about/policies-and-standards/generative-ai-policies-for-journals>
- Emerald Publishing. (2024, May 2). *Emerald Publishing's stance on AI tools in content creation and the peer review process*. Emerald Publishing. Retrieved from: <https://www.emeraldgrouppublishing.com/news-and-press-releases/emerald-publishings-stance-ai-tools-content-creation-and-peer-review>
- Farber, S. (2024). Enhancing peer review efficiency: A mixed-methods analysis of Artificial Intelligence -assisted reviewer selection across academic disciplines. *Learned Publishing*, 37(4), e1638. <https://doi.org/10.1002/leap.1638>
- Foltýnek, T., Dlabolová, D., Anohina-Naumeca, A., Razi, S., Kravjar, J., Kamzola, L., Guerrero-Dib, J., Çelik, Ö., & Weber-Wulff, D. (2020). Testing of support tools for plagiarism detection. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17(1), 46. <https://doi.org/10.1186/s41239-020-00192-4>
- Hamoda, T. A., Wyns, C., Pinggera, G. M., Alipour, H., Avidor-Reiss, T., Mostafa, T., ... & Agarwal, A. (2025). Artificial Intelligence in scientific writing: Balancing innovation and efficiency with integrity: Perspectives and position statements of global andrology forum expert group. *The World Journal of Men's Health*, 44(2), 217-226. <https://doi.org/10.5534/wjmh.240007>
- IEEE. (2026). *IEEE publication services and products board operations manual 2025*. IEEE Publications. Retrieved from: <https://pspb.ieee.org/images/files/PSPB/opsmanual.pdf>
- Ilegbusi, P. H. (2024). *The integration of Artificial intelligence (AI) in literature review and its potentials to revolutionize scientific knowledge acquisition*. AfricArXiv. <https://doi.org/10.21428/3b2160cd.50b471d6>
- Jee, H. (2023). Emergence of artificial intelligence chatbots in scientific research. *Journal of Exercise Rehabilitation*, 19(3), 139-140. <https://doi.org/10.12965/jer.2346234.117>
- Kaswan, K. S., Dhatteval, J. S., Malik, K., & Baliyan, A. (2023). Generative AI: A review on models and applications. In *2023 International Conference on Communication, Security and Artificial Intelligence (ICCSAI)*, Greater Noida, India. <https://doi.org/10.1109/ICCSAI59793.2023.10421601>
- Liang, W., Zhang, Y., Codreanu, M., Wang, J., Cao, H., & Zou, J. (2025). The widespread adoption of large language model-assisted writing across society. *Patterns*, 6(12), 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.patter.2025.101366>
- Lin, Z. (2023). Towards an AI policy framework in scholarly publishing. *Trends in Cognitive Sciences*, 28(2), 85-88. <https://doi.org/10.31234/osf.io/jgck4>
- Loh, E. (2023). ChatGPT and generative AI chatbots: challenges and opportunities for science, medicine and medical leaders. *BMJ Lead*, 8(1), e000797. <https://doi.org/10.1136/leader-2023-000797>
- Marušić, A. (2023). JoGH policy on the use of artificial intelligence in scholarly manuscripts. *Journal of Global Health*, 13, 01002. <https://doi.org/10.7189/jogh.13.01002>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & The PRISMA Group. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Nature Portfolio. (2025). *Artificial intelligence (AI) and author responsibilities*. Nature Editorial Policies. Retrieved 2025 March 27, from <https://www.nature.com/nature-portfolio/editorial-policies/ai>
- Olyaei, S., Montazer, Gh. A. & Hosseini Moghaddam, M. (2024). Policy recommendations for the realization of intelligent higher education in Iran based on global trends. *Journal of Science & Technology Policy*, 17(2), 69-88. (Persian). <https://doi.org/10.22034/jstp.2024.11659.178>
- Perkins, M. (2023). *Generative AI policies for academic*

- publishers* (p. 34396 Bytes) [Dataset]. figshare. <https://doi.org/10.6084/M9.FIGSHARE.24124860>
- Salvagno, M., Taccone, F. S., & Gerli, A. G. (2023). Can artificial intelligence help for scientific writing? *Critical Care*, 27(1), 75. <https://doi.org/10.1186/s13054-023-04380-2>
- Science Journals. (2024). *Science journals editorial policies*. American Association for the Advancement of Science. Retrieved 2024 July 1, from <https://www.science.org/content/page/science-journals-editorial-policies>
- Scilit. (2025). *Publishers Ranking*. Retrieved 2025 March 27, from <https://www.scilit.com/rankings/publishers?page=1&sort=papers+desc&rows=20&year=2025&search=>
- Silverman, J. A., Ali, S. A., Rybak, A., van Goudoever, J. B., & Leleiko, N. S. (2023). Generative AI: potential and pitfalls in academic publishing. *JPGN Reports*, 4(4), e387. <https://doi.org/10.1097/PG9.0000000000000387>
- So, R. (2025). *Authorship and attribution of AI generated content*. Retrieved from: <https://project-rachel.4open.science/Rachel>. So.Authorship.and.Attribution.of.AI.Generated.Content.pdf
- Springer Nature. (2025). *Artificial Intelligence (AI)*. Springer Nature. Retrieved 2025 March 27, from <https://www.springer.com/gp/editorial-policies/artificial-intelligence--ai-/25428500>
- Thorp, H. H. (2023). ChatGPT is fun, but not an author. *Science*, 379(6630), 313-313. <https://doi.org/10.1126/science.adg7879>
- Vihari, N. S., & Kaur, A. (2024). The role of generative AI-assisted literature reviews in transforming academic research. In A. P. Srivastava & S. Agarwal (Eds.), *Advances in educational technologies and instructional design* (pp. 77-87). Pennsylvania: IGI Global. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1798-3.ch006>
- Weber-Wulff, D., Anohina-Naumeca, A., Bjelobaba, S., Foltýnek, T., Guerrero-Dib, J., Popoola, O., Šigut, P., & Waddington, L. (2023). Testing of detection tools for AI-generated text. *International Journal for Educational Integrity*, 19(1), 26. <https://doi.org/10.1007/s40979-023-00146-z>

سید علی حسینی

دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی فناوری اطلاعات در دانشگاه تربیت مدرس تهران است. حوزه‌های علاقه‌مندی پژوهشی وی شامل هوش مصنوعی، سامانه‌های آموزشی هوشمند و شبکه‌های رایانه‌ای است. او همچنین به آموزش ریاضیات علاقه‌مند است و در این زمینه فعالیت دارد.

غلامعلی منتظر

مدرک کارشناسی مهندسی برق را از دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی و مدرک کارشناسی ارشد و دکتری مهندسی برق را از دانشگاه تربیت مدرس دریافت کرده است. او در حال حاضر با مرتبه استادی مهندسی فناوری اطلاعات در این دانشگاه به تدریس و پژوهش اشتغال دارد. زمینه‌های پژوهشی وی شامل طراحی سامانه‌های هوشمند در یادگیری الکترونیکی و هوش سیاستی در آموزش، پژوهش و فناوری است. تاکنون بیش از ۵۵۰ مقاله از وی در مجلات معتبر علمی و کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی منتشر شده است. افزون‌براین، او عضو هیئت تحریریه دو نشریه بین‌المللی و یک نشریه فارسی است و سردبیر نشریه علمی رهیافت و نیز سردبیر نشریه علمی مدیریت هوشمند سرمایه انسانی است. وی تاکنون در کمیته علمی و داوری بیش از هفتاد نشریه و کنفرانس علمی فعالیت داشته است.

از جمله جوایز و افتخارات علمی او می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: برگزیده جشنواره بین‌المللی خوارزمی (۱۳۸۴)، برگزیده جشنواره ملی کتاب‌های دانشگاهی (۱۳۸۲)، چهره برگزیده ملی در یادگیری الکترونیکی از سوی کرسی یونسکو در آموزش الکترونیکی (۱۳۹۷)، برنده جایزه ملی برخط نصیر (۱۳۹۷) و عضو کمیته علمی اولین جایزه بین‌المللی آتاناسوف (۲۰۱۵).

